

מפעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והחוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

בס"ד

שבוע חג השבועות

יום א' סיון-שבת ז' סיון תשפ"ו

העלון מוקדש לעילוי נשמות:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

מסכת חולין י"ז-כ"ג

העלון מוקדש לעילוי נשמות:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

נגיל ונשיש בזאת הרעה כי היא לנו עוז ואורה

דף י"ז ע"א

רבי עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לאסור להן בשר נחירה, שבתחלה הותר להן בשר נחירה, משכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה, ועכשיו שגלו יכול יחזרו להתירן הראשון לכך שנינו לעולם שוחטין.

ובפשטות הכונה היא שלא נצטוו כלל על השחיטה במדבר, אלא רק היו אסורים באבר מן החי, ולכן היו צריכים להמית את הבהמה קודם אכילתה, ויכלו לעשות כן אפילו על ידי נחירה, ובאמת כל דרך כשירה. אמנם הרמב"ם [הלכות שחיטה פרק ד' הלכה י"ז] כתב, כשהיו ישראל במדבר לא נצטוו בשחיטת החולין אלא היו נותרין או שוחטין ואוכלין כשאר האומות, ונצטוו במדבר שכל הרוצה לשחוט לא ישחוט אלא שלמים שנאמר איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור וגו' ואל פתח אהל מועד וגו' למען אשר יביאו וגו' וזבח וזבחי שלמים לה' וגו', אבל הרוצה לנחור ולאכול במדבר היה נותר. ע"כ. דהיינו, שהיה דין מיוחד, שמי שרוצה להמית את הבהמה בשחיטה דוקא, צריך להביאה לשלמים, אבל אם היה רוצה להמיתה באופן אחר יכול לעשות כן ואינו צריך להביא את הבהמה לשלמים. אמנם דעת רש"י [ד"ה בשר תאווה] שהאזהרה להביא לפני פתח אהל מועד היא רק על קדשים, אולם חולין תמיד יכלו לאכול בין בנחירה בין בשחיטה.

ולדעת רבי ישמעאל לא הותר להם בשר תאווה במדבר כלל, ואם כן היא מחלוקת מן הקצה אל הקצה, דלרבי

עקיבא אכלו במדבר אף בלא שחיטה, ולרבי ישמעאל אכלו רק בשר קדשים. ובטעם הדבר כתב רבינו הרמ"ק [אור יקר סוף פרשת במדבר] וז"ל, כי ישראל עשו את הפסח בשנה השנית, וכן היו אוכלין במדבר קדשי שלמים ודאי, וכל בשר שהיו אוכלים היו שלמים, והטעם, מפני שהמדבר היה מקום נחש שרף ועקרב וצמאון שהם ארבע קליפות קשות וחזקות, ואם היו אוכלים בשר תאווה היה אף ה' עולה בהם, לכך לא היו אוכלים בשר תאווה הגוף שיצר הרע והחמות והקליפות אוחזות בו, אמנם היו אוכלים בשר שלמים בשר שנאמר בו זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי, ויסגור בשר תחתנה, והיינו בשר שלמים שהיא מיוחדת בתרי שלומים שהם שלום יעקב ושלום יוסף, ולא היו אוכלים אותה באויר המדבר הטמא שהוא מטונף בטינופי הקליפות וחס ושלום משכן ה' באויר טמא וכו'. ע"כ. ואף שאין הדברים שווים לכל נפש מכל מקום המכוון מובן.

ודברי הרמ"ק הם אליבא דרבי ישמעאל, ולדבריו קשה להבין כיצד יש מחלוקת מן הקצה אל הקצה. ובדברי רבי ישמעאל עצמם אמרו בנמרא שהוא רק בבהמות הראויות להקרבה, אבל חיות שאינן ראויות להקרבה יכלו לאכול אף במדבר, כשם שאכלו שליו במדבר, וצריך לומר שבמינים אלו לא היה חשש שיצר הרע יתפש בהם. ולפי סברא זו צריך לומר שגם בהמות בעלות מום שלא היו ראויות להקרבה לא היו יכולים לאכול, וצ"ע בכל זה. ועיי' ברמב"ן כאן באריכות.

כולל ומכון ראש פינה:

בעי רבי ירמיה אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ, מהו וכו', השתא דבר טמא אישתרי להו, דכתיב ובתים מלאים כל טוב, ואמר רבי ירמיה בר אבא אמר רב כתלי דחזירי, ואיבעית אימא לעולם בשבע שכבשו, כי אשתרי להו שלל של עובדי כוכבים, דידהו לא אישתרי; תיקו.

וכאן מדובר להדיא בשבע שכבשו, ובפשטות אינו בסתם מלחמה, והרמב"ם [הלכות מלכים פרק ה' ה"א] כתב, חלוצי צבא כשיכנסו בגבול העכו"ם ויכבשום וישבו מהן מותר להן לאכול נבלות וטרפות ובשר חזיר וכיוצא בו אם ירעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורים, וכן שותה יין נסך מפי השמועה למדו ובתים מלאים כל טוב ערפי חזירים וכיוצא בהן. ע"כ. הרי שלמד הרמב"ם דהוא דין כללי בכל מלחמה, ועוד גם כאן אינו מותר רק אם אין לו מה לאכול.

ושיטת הרמב"ם תמוהה, דאם מדובר בפיקוח נפש, מה צריך לקרא דבתים מלאים כל טוב, ובאמת פשוט שגם אברי נחירה הותרו להם, דמאי שנא, ועוד דמשמע שמדובר דוקא בשבע שכבשו, או שחילקו, והוא מדין שלל, וצ"ע. ועיין ברמב"ן על התורה שהאריך להקשות על הרמב"ם וז"ל [דברים ו', י'], והיה כי יביאך ה' אלהיך וגו' יזכיר בכאן כי ברבות הטובה יזכור ימי עניו ומרודו שהיה עבד במצרים, ולא ישכח את השם שהוציא מן העבדות ההוא לטובה הזאת, אבל יזכור חסדיו תמיד וירא אותו ויעבוד לפניו כעבד לאדוניו ועל דעת רבותינו (חולין יז) ירמוז עוד, כי הטוב ההוא אשר ימצא בבתים המלאים מותר אפילו היו שם דברים הנאסרים בתורה, כגון קדלי דחזירי או כרמים נטועים כלאים או ערלה ואפילו בבורות יתכן שהיה בחציבתן דבר אסור בטיה אשר בהן, או הזכיר הבורות דרך מליצה להזכיר רבוי הטובה, והשליט אותם בכל הנמצא בארץ במותר ובאסור:

והנה הותרו להן כל האיסורין זולתי אסור ע"ז, כמו שיבאר עוד (להלן ז כה) לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך וגו', ולכך יזכיר כאן בפרשה שאחרי כן (להלן ז ה) מזבחותיהם תתצו וגו', לאבד ע"ז ומשמשיה, ושאר כל הנמצא בארץ מותר והיה ההיתר הזה עד שאכלו שלל אויביהם ויש אומרים בשבע שכבשו, וכן נראה בגמרא בפרק ראשון ממסכת חולין (שם):

והרב כתב בהלכות מלכים ומלחמותיהם (רמב"ם פ"ח ה"א) חלוצי צבא משיכנסו בגבול הגוים וישבו מהם מותר להם לאכול נבלות וטרפות ובשר חזיר וכיוצא בו, אם רעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלים אלו האסורים, וכן שותה יין נסך, ומפי השמועה למדו ובתים מלאים כל טוב ערפי חזירים וכיוצא בהן ואין זה נכון, שלא בשביל פקוח נפש או רעבון בלבד הותר בשעת מלחמה, אלא לאחר

שכבשו הערים הגדולות והטובות וישבו בהן התיר להם שלל אויביהם ולא בכל חלוצי צבא, אלא בארץ אשר נשבע לאבותינו לתת לנו כמו שמפורש בענין וכן יין נסך שהזכיר אינו אמת, שבכל איסורי ע"ז היא עצמה ומשמשיה ותקרובת שלה הכל אסור, שנאמר (להלן ז כו) שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא ואם לא נתכוון הרב אלא להתיר סתם יינן במלחמה, וכי למה הוצרכנו לדבר זה, איסורי תורה הותרו גזירות של דבריהם יהיו אסורות. ע"כ.

והנה בעבר דננו בשאלה האם יהיה טמטום הלב למי שאכל שרץ שבטל ברוב, כיון שיש לחלק בין דבר שהוא אסור בעצמותו, כגון חיות טמאות ושרצים, לחיות ובהמות טהורות שניתרות על ידי שחיטה, דכיון ששחיטה הוא רק מעשה מתיר, אפשר לומר שגם רוב וחזקה הם מעשה מתיר, אבל שרץ שעצם מציאותו היא דבר המטמטם הלב, הרי זה כאוכל סם המות רוחני.

והנה יש הטוענים שלא יתכן שהתורה התירה דבר הגורם טמטום הלב, ואחרים טוענים שטמטום הלב נגרם מחמת האיסור, וכיון שאיסור אין כאן, גם טמטום הלב אין כאן. אמנם סברא זו האחרונה לכאורה נסתרת ממה שכתב אור החיים הקדוש [ויקרא י"א מ"ג], ואומרו ולא תטמאו בהם, אולי שיכוין לומר שצריכין ישראל להזהר לבל יכנסו לפיהם אפילו בהיסח הדעת, כי ההפרש שבין השוגג למזיד במציאות זה כשוגג כמזיד, כי התיעוב יעשה מעשהו בנפש אדם אפילו בהיסח הדעת, אלא שישתנה הפגם במעשה מזיד תעשה נפשו שקץ, ובשוגג תטמא נפשו ותטמטם, והוא אומרו ולא תטמאו ונטמתם בם: וצריך האדם ליזהר בתוספת זהירות וזריזות בכל דבר אשר יכנס בגדר ספק שיקוץ זה, ומה גם בזמנים אלו שנוהם האויר והארצות כולן יחד ואין לך גידולי קרקע שאין בהם מהשיקוץ, שומר נפשו ישמור את הדבר: ע"כ. הנה שהשרץ הרי הוא כרעל הפועל את פעולתו בכל אופן, אף שאינו עובר שום איסור, וצ"ע.

ולכאורה מסוגיין משמע שאכן הדבר תלוי באיסור והיתר, דהרי כאן אין שום מעשה מתיר של ביטול ברוב וכיו"ב, דהרי אוכלים להדיא כתלי דחזירי, ולא מסתבר שיהיה בזה טמטום הלב והתורה תתיר לאכלם להדיא. אמנם זה גופא המקום לדחות את הראיה, דאינו דומה, דכאן בודאי התירה התורה לגמרי, מגזירת הכתוב, והראיה, דבשר נחירה אסור וכתלי דחזירי מותרים, הרי שלא הותר הכל, ואין להביא מכאן ראיה למקום שאינו היתר גמור רק על ידי ביטול ברוב וכיו"ב. ותן לחכם ויחכם עוד.

דף י"ז ע"ב

סבין שיש בה פגימות הרבה תידון כמגירה, ושאין בה אלא פגימה אחת, אוגרת פסולה, מסוכסכת כשרה וכו'.

אמר רבא, ג' מדות בסכין אוגרת לא ישחוט, ואם שחט שחיטתו פסולה; מסוכסכת לא ישחוט בה לכתחלה, ואם שחט שחיטתו כשרה; עולה ויורד בסכין שחט בה לכתחלה.

[טור ושו"ע סימן י"ח] סכין שיש לה פגימה אסור לשחוט בה אפילו אם מכין לשחוט שלא כנגד הפגימה, דאולי לא ירגיש כשתעבור על הפגימה ויאכיל טריפות, ובדיעבד כששחט כשר אם אומר ברי לי שלא שחטתי כנגד הפגימה, אפילו שלא בכריכת מטלית על הפגימה, ודווקא כשידע שיש פגימה, אבל אם לא ידע כלל מהפגימה ואומר ברי לי שלא נגעתי בהפגימה גם בדיעבד אסור, ואפילו הפגימה היתה לצד ראש הסכין והוא אומר ששחט בצד שלסוף הסכין או להיפך מ"מ אסור, דכל מילתא דלא רמיא עליה דאינש עביד לה ולא אדעתיה [ש"ך סקט"ו]. וביו"ט נוהגין היתר לכרוך מטלית על הפגימה ולשחוט כיון שאינו יכול להשחיתו, ואפילו בחול כשזמנו דחוק כמו לחולה יכול לכרוך מטלית על הפגימה ולשחוט.

וכתב ערוך השלחן, בתוספתא [פ"א] שנינו אם יש בין פגימה לחברתה כמלא שנים בצואר שחיטתו כשירה, ע"ש, וצ"ל דמיירי שידע שיש פגימות, דאל"כ גם בדיעבד טרפה, ולמדנו מזה דאף בדידע אינו כשר רק בדיעבד, ודווקא כשיש מלא שני צוארים שאין בהם פגימה, הא בלא"ה גם בדיעבד אסור אפילו בדידע, ואין אנו סומכין על אמירתו שלא פגע בהפגימה. וכתב ערוך השלחן, תמיהני על הפוסקים שלא הביאו תוספתא זו. והדבר פשוט שאם ידע מהפגימה ובדיעבד כשר ע"פ הדרכים שנתבארו יש לקונסו או להעבירו על משך זמן כפי ראות עיני החכם. ע"כ מערוך השלחן.

וזה"ל הטור, כיצד יהיה הפגימה, כי הא דאמר רבא שלש מדות בסכין אוגרת לא ישחוט ואם שחט שחיטתו פסולה מסוכסכת לא ישחוט ואם שחט שחיטתו כשרה עולה ויורד שוחט לכתחלה, פירוש, אוגרת שיש לה שני עוקצין, ובין הוליד ולא הביא או הביא ולא הוליד פסול. מסוכסכת, שאין לה אלא עוקץ אחד וצד השני הוחלק במשחזות, וכגון דקיימא ארישא דסכינא, והוליד ולא הביא בענין שלא חתך אפילו העור עד שעבר כל הפגימה, ואם היא עומדת אצל הקתא צריך שיביא ולא יוליד, אבל אם היא באמצע הסכין בכל ענין פסולה. והרי"ף פסק אפילו באמצע הסכין אם העוקץ כלפי ראש הסכין כשר אם הוליד ולא הביא, שאין עוקץ הפגימה קורע אלא בפוגעו בסימן ולא כשירד ממנה, ואם העוקץ כלפי הזנב אז כשר אם הביא ולא הוליד, וכ"כ הרמב"ם, ורש"י כתב כסברא הראשונה, ולזה הסכים הרא"ש. עולה ויורד שאין לה שום עוקץ, שהושחזו שני עוקציה, שוחט לכתחלה. סכין שיש לה פגימות הרבה נדון כמגירה, ואפילו בדיעבד פסולה. ופירש רש"י [ד"ה סכין], אפילו כולם מסוכסכות, ובעל העיטור כתב אם הם מסוכסכות כשירה בדיעבד

אם שחט בענין שלא נגע בעוקץ הפגימה, אלא מיירי שהן אוגרות, והרא"ש הסכים לפירוש רש"י. ע"כ מהטור:

ונביא את ביאור והרחבת הדברים מערוך השלחן, ביאור הדברים דכל פגימה יש לה שני עוקצים אחד שלצד הראש ואחד שלצד הקתא, ואם השחיתו עוקץ אחד עד שהוחלק לא נשאר רק עוקץ אחד זהו מסוכסכת, ואם השחיתו שני העוקצים עד שהוחלקו זהו עולה ויורד. ודעת רש"י והרא"ש דגם אם לא נשאר רק עוקץ אחד הוא קורע בין בהליכתו בין בחזירתו ולכן אינו כשר אלא אם כן עומדת בראש הסכין והוליד הסכין ולא הביא, כלומר שהתחיל לשחוט בצד ראש הסכין ופגע העוקץ בהצואר בראשיתו קודם שנחתך עדיין העור, וממילא כשבא הסכין לסימנים כבר עבר העוקץ והוא עשה הולכה ולא הובאה, א"כ כל הסימנים נשחטו שלא בפגימה. אבל אם עשה גם הבאה טריפה, דשם לא נגמרה שחיטת כל הסימנים עד סוף ההבאה ופגעו בעוקץ, ואף אם פגעו במיעוט אחרון ג"כ טריפה. וממילא דכן הדין להיפך כשזו המסוכסכת היא אצל הקתא ועשה הבאה ולא הולכה ג"כ כשר, וכשעשה גם הולכה טריפה מטעמים שנתבארו. ואם המסוכסכת היא באמצע טריפה בכל ענין, מפני שעד שהסכין מגיע בעוקצו כבר נחתך העור ומקצת סימנים ופוגע העוקץ בסימנים, ואם יש בהסכין פגימות הרבה, אפילו כולן מסוכסכות וכולם בראש הסכין והוליד ולא הביא טריפה, מפני שהראשון קורע העור והשני פוגע בהסימן וקורעו, וכ"ש כשיש יותר משנים [רש"י שם], ומה שאמרנו פגימות הרבה לאו דוקא, דה"ה אפילו רק שנים טרפה.

וכל זה שיטת רש"י והרא"ש, אבל לרי"ף יש שיטה אחרת בזה, דס"ל כשאין בהפגימה רק עוקץ אחד והשני הושחו והוחלק אינו קורע הסימן אלא בפגעו בו למעלה אבל לא כשיורד למטה, ולכן במסוכסכת כשר בכל מקום שהעוקץ עומד, אפילו שלא ברישא דסכינא, ורק תלוי איזה עוקץ נשאר ואיזה הוחלק, דאם הוחלק העוקץ שלצד הקתא ונשאר העוקץ שלצד הראש כשר אם הוליד ולא הביא, מפני שהעוקץ יורד שם דרך ירידתו ואינו קורע, ואם הוחלק העוקץ שלצד הראש ונשאר העוקץ שלצד הקתא כשר אם הביא ולא הוליד מטעם זה. וגם ברישא דסכינא הדין כן, וכן בסיפא דסכינא דאין חילוק באיזה מקום עומד.

ולפ"ז יש דבר שלהרי"ף חמור יותר מלשיטת רש"י, דלרש"י ברישא דסכינא כשר בכל ענין בהוליד ולא הביא, ובסיפא דסכינא בהביא ולא הוליד, ולהרי"ף תלוי באיזה מהעוקצים שנשארו כנ"ל.

[ודעת בעל הסמ"ע בדרישה ופרישה דלדינא לא פליגי רש"י ורי"ף כלל, אלא בפירושא דמסוכסכת, דרש"י מפרש דהעוקץ שנשאר נשאר זקוף ולכן מרגישים בו בין בהולכה בין בהבאה, וגם הרי"ף יודה בזה, אך הרי"ף מפרש דהעוקץ שנשאר אינו זקוף אלא כפוף למטה ומתעגל ולכן דרך

ירידה לא ירגישו בו, ובוזה גם רש"י יודה. אמנם לרמ"א אין נ"מ, כי אנו מטריפין בכל ענין כמו שיבואר לקמן].

ולכאורה יש לעיין לשיטת הרי"ף למה בפגימות הרבה טריפה, והרי אם כל העוקצים שלצד הקתא נשארו ושלצד הראש הוחלקו והביא ולא הוליד כשר שהעוקצים יורדים שם דרך ירידתם ואינם קורעים. וכתבו הראשונים [רשב"א ור"ן] דהטעם הוא דמתוך שפגימותיה מרובות חיישינן שמא השיב ידו מעט ולא הרגיש. ולפי זה גם בזה יש הפרש בין רש"י להרי"ף, דלרש"י הבאנו שגם אם אין שם רק שני פגימות כאלה טריפה, ולהרי"ף דווקא כשהן מרובות ולכל הפחות שלשה, דבשנים לא שייך חששא זו כמובן [ערוך השלחן].

והרמב"ם [פ"א הלכה ט"ז] כתב וז"ל, כיצד סכין שתבדק בהולכה ולא תרגיש שיש בה פגם וכשתחזיר אותה בהבאה תרגיש שיש בה פגם אם שחט בה דרך הולכה ולא הביא שחיטתו כשרה ואם הביא שחיטתו פסולה. עכ"ל. וזו לכאורה דרכו של הרי"ף הנ"ל.

ובשולחן ערוך העתיק המחבר [סעיף ד'] לשון הרמב"ם הנ"ל, וכתב עוד דדווקא אם הרגיש בה קודם שחיטה, אבל אם מצא סכינו יפה קודם שחיטה ואחר השחיטה מצא בה פגימה מסוכסכת ואמר ברי לי שלא עשיתי אלא הולכה לבד שחיטתו פסולה. עכ"ל. דכל מילתא דלא רמי עליה למידע עבד לה ולא אדעתיה וכנ"ל. והרמ"א כתב שם וז"ל, ויש מחמירים דכל מסוכסכת אסורה עד דקיימא ארישא דסכינא ממש אם שחט בהולכה, ואסיפא דסכינא ממש אם שחט בהבאה, ולפי שאין אנו בקיאים היכן מקרי רישא דסכינא יש להטריף הכל, והכי נהוג. עכ"ל. וכתב ערוך השלחן דנראה דאין כוונתו משום חסרון בקיאות בלבד, דאיזה בקיאות צריך לזה, אלא משום דכבר נתבאר דלרש"י צריך דווקא ארישא ממש ולהרי"ף צריך העוקץ להיות רק מה שלצד הראש כנ"ל, וא"כ א"א להכשיר רק בשני הדברים ביחד, שיהיה על ראש הסכין ושהעוקץ שלצד הקתא ישחיו עד שיהיה חלק וישאר העוקץ שלצד הראש, ובוזה ודאי אפשר לטעות.

דף י"ז ע"ב

במערבא בדקי לה בשימשא. בנהרדעא בדקו לה במיא. רב ששת בדק לה בריש לישניה. רב אחא בר יעקב בדק לה בחוט השערה. בסורא אמרי בישראל אכלה בישראל לבדקה. אמר רב פפא צריכא בדיקה אבישראל ואטופרא ואתלתא רוחתא וכו'.

אף שבודאי לא באנו ללמד כאן הלכות לשוחטים, מכל מקום הואיל והלכות בדיקת הסכין היא מן ההלכות היסודיות ביותר בהלכות שחיטה, צריך להאריך קצת בביאור ובפרטי הלכה זו.

[טור וש"ע יורה דעה סימן י"ח] הסכין של שחיטה צריך שיהא חלק על פני כולו בלי פגימה, דאם ישחוט בפגימה יקרע הסימנים ואין זה שחיטה אלא קריעה, ולכן חייב השוחט לבדוק את הסכין קודם השחיטה, ואין לו לסמוך על מה שיבדוק אחר השחיטה דשמא ישכח מלבדוק אחר כך והרי הוא כמאכיל נבילה, ואפילו יש לו סכין מיוחד לשחיטה חייב לבדוק, דדרך הסכין להתקלקל קצת מאיליו בלי מלאכה, ולכן כשלא בדק לא ישחוט, ודלא כיש מי שרוצה להקל בסכין המיוחד לשחיטה לסמוך על הבדיקה אחר השחיטה מטעם שהרי אף אם ישכח מלבדוק השחיטה כשירה [פ"ת בשם תפ"מ], דלאו כללא הוא, ועוד דאיך יברך על השחיטה דשמא ימצאוהו שנפגם [ערוך השלחן ואחרונים].

כיצד היא הבדיקה, מצינו בסוגיין כמה מיני בדיקות, יש שבדקו בשימשא שנותנים חודה של סכין כנגד השמש ורואין בחודה אם יש פגימה, או שרואין בצלו של סכין בחוד דאם יש פגימה נכנס השמש בהפגם [רש"י ד"ה בשימשא]. ויש שבדקו במים, שהוליכו החוד על פני המים בנגיעה מועטת, ואם יש פגם, העוקץ עושה כמין חריץ במים בהליכתה, או שמחזיק הסכין בשיפוע וחוזה למעלה ומטיף על החוד באצבעו, ואם יש שם פגם נופלים המים שם [שם], ויש שבדק בריש לישניה, שהוליד הסכין על ראש לשונו, ואם יש פגימה ירגיש. ויש שבדק בחוט שיער, שכשיש פגם לא יעבור השיער ויכנס לתוך הפגימה.

ועוד אמרו, אמר רב פפא צריכה בדיקה אבישראל ואטופרא ואתלתא רוחתא, דהיינו דקודם יבדוק על בשר האצבע שהוא רך, כנגד הושט שהוא רך, ואחר כך יבדוק על הצפורן שהוא קשה כנגד הקנה שהוא קשה, מפני שאינו דומה רך לקשה, דרך מרגיש יותר בפגימה דקה ודבר קשה עובר על פגם קטן ואינו ניכר, ואתלתא רוחתא, באמצעו, דהיינו על חודו ובשני צדדיו, דשמא נפגם בצד הסכין והסימן נאחז בעוקץ ונקרע.

ומה שיעור הפגימה, אמר רב חסדא דפגימת הסכין הוא כדי שתחגור בו צפורן, שהצפורן מתעכב בו. ומה הוא לשון חגירה, יש לפרש כמו אגירה, דאותיות אחהע"ר מתחלפין, ואגירה הוא מלשון התאספות, כמו אוגר בקיץ, ובלשון התלמוד כאן לענין הסכין אוגרת פסולה, שהפגימה מאספת הצפורן לתוכו. או יש לפרש מלשון חגיר, שאינו הולך הילוך יפה ומתנענע, כמו כן הצפורן אינו הולך הילוך יפה על הסכין. והרשב"א [בתה"ב] מפרש שהוא מלשון חגורה, שהצפורן חגור בה, וכ"כ בשם הרמב"ם, והכוונה כמו שהחגורה סובבת את הגוף כמו כן הפגימה סובבת את הצפורן. והרא"ה [בבד"ה שם] פירש כמו ויחגרו ממסגרותיהם, כלומר כדי שתרגיש בה הצפורן, וכן מבואר מדברי הרא"ש [סכ"ה] ויש נ"מ רבתי בין אלו הפירושים, ויבואר אי"ה בסמוך.

ודעת הרמב"ן והרשב"א דחגירת צפורן הוא הרבה יותר מהבדיקות דמיא ושימשא ולישנא וחוט השערה, וכל אלו שבדקו בזה ס"ל דאף פגימה קלה שאינה כחגירת צפורן פוסלת, ולכן הרי"ף וכן הרמב"ם שלא הביאו הך דחגירת צפורן סבירא להו דפגימה כל שהוא טריפה, מיהו כל שהוא לאו דווקא, דבעינן שתחגור דבר מה כמו חוט השערה, דאל"כ היינו דמי לסאסאה דכשירה [ר"ן] כמו שיבואר כיון שאינה אוגרת שום דבר:

ודעת הרא"ה והרא"ש דחגירת צפורן הוי ג"כ פגימה קלה, וז"ל הרא"ש, הרי"ף לא הביא מימרא דר"ח דפגימה הוא כחגירת צפורן, ויש מפרש דעתו שהוא סובר דהנך דבדקי בשמשא ומיא ואבישרא ואטופרי פליגי אדר"ח וסברי דפגימה כל דהוא טריפין ואפילו אין הצפורן חוגרת בו. ולי נראה כיון דפסק דבעינן לבדוק אבישרא ואטופרא, היינו כדי שתחגור בה צפורן, דכל פגימה שהוא מרגיש בצפורן היינו שתחגור בה הצפורן, הלכך לא הוצרך להזכיר החי' דר"ח. וכוונתו כמ"ש הרא"ה וז"ל, האי לישנא שתחגור בה הצפורן אינו מלשון חגורה כמו שסובר הרשב"א, אלא מלשון חגירה כמו ויחגרו ממסגרותיהם, כלומר שתרגיש בה הצפורן, שאלו כדבריו היה לו לומר כדי שתחגור הצפורן שהפגימה היא החוגרת. עכ"ל:

וכתבו האחרונים [יש"ש סל"ח ח"ד סק"ד וט"ז סק"ב בותב"ש] דזה שאנו נוהגים לבדוק בצפורן משום דלא חיישינן לבדיקה כל שהוא, אבל אם נמצאת פגימה כל שהוא כמו בדיקה דשמשא ומיא הוי טריפה, אלא דא"צ לחוש לזה, ע"ש. ולכאורה הוא קולא ותימה גדולה, דאיך אפשר להקל באיסור דאורייתא לכתחלה. וכתב ערוך השלחן דבאמת כל הראשונים שוים בדבר שבצפורן נוכל להרגיש אף הפגימה היותר דקה כמו שחוט השערה נכנס לתוכה ופחות מזה אינה פגימה כלל, ובאמת גם אנחנו בזמנינו רואים בחוש שהצפורן מרגשת בפגימה דקה מן הדקה למי שיש לו הרגשה ואין לך בדיקה יפה יותר מבדיקת צפורן, ולהיפך בדיקת השמש והמים והלשון כמעט אין אנו משיגים אותם, וגם אבישרא רחוק מלהרגיש איזה פגימה דקה כידוע לכל שוחטי זמנינו, וא"כ אין זה קולא, ומעיקר דינא כן הוא, ואי אפשר באופן אחר, ואין בה שום מכשול כמו שאנו רואים מעשים בכל יום כמה גדול כח הרגשת הצפורן ואין דומה לה.

והמנהג הפשוט אצלנו בבדיקת הצפורן שמוליכין הצפורן על הסכין, וכן הוא לשון הטור שכתב שצריך שיעבור עליו צפרנו וכו', וכן הוא לשון הרא"ש שכתב שהולך אצבעו עליה וכו' [סכ"ד], והמעדני יום טוב [על הרא"ש שם] ס"ל שצריכים להוליך הסכין על הצפורן, דכך הוא לשון הגמרא, צריכה בדיקה אבישרא ואטופרא ולא קאמר בבשרא ובטופרא, ש"מ שצריך להוליך הסכין עליהם ולא הם על הסכין, וגם מלשון הרמב"ם והש"ע

דקדק כן שכתבו מוליכה ומביאה על בשר אצבעו ועל צפרנו, ע"ש, וגם מצד הסברא צריך כן, שהרי מוליכין הסכין על הצואר בשעת השחיטה וממילא דגם בדיקת הסכין צריך כעין זה. וערוך השלחן כתב דאין קפידא בזה וכל אחד יכול לעשות כפי שטוב לו להרגשה, ובוודאי בזמן התלמוד נראה שהוליכו הסכין על הצפורן, אמנם אצלנו ידוע דההרגשה יותר חזקה כשמוליכין הצפורן על הסכין, דכשהצפורן מתנענע הוא מרגיש יותר מכשיעמוד במקום אחד. ומלשון הרא"ש והטור מתבאר שבמדינתם באשכנז היה המנהג כן להוליך האצבע על הסכין, ואולי בכוונה הנהיגו כן מפני שבמדינות אלו ובאשכנז הקור גדול בימי החורף, וידוע שבזמן הקור היד מתקשה ולא תרגיש, ובהכרח לחמם את היד, ולכן אם יוליכו הסכין על האצבע לא ירגישו בחסרון הרגשת האצבע כיון שעומד במקום אחד, אבל כשמוליכין האצבע בהכרח לראות שמפני קרירותו מחוסר הרגשה ויחמם את האצבעות. אבל חכמי התלמוד שהיו בא"י ובבבל וכן הרמב"ם, שהיו במדינות החמות לא הוצרכו לזה ולפניהם היה די בהולכת הסכין על האצבע ואם נאמר כן אין לנו לשנות מכפי מנהגינו:

ודעת הפרי מגדים [מ"ז סק"ב ובשם דמש"א] דבדיקה דשימשא ודמיא שבגמרא ניכרת הפגימה אף על פי שאין חוט השערה נכנס לתוכה, ולפי דעתו אסרו חז"ל גם בכהאי גוונא, ופוסק כן לדינא דאם רק מרגיש בפגימה דקה מן הדקה אף שאין חוט השערה נכנס לתוכה טריפה. וכתב ערוך השלחן דחומרא יתירה היא ואין לה על מה שתסמוך ומפורש אמרו כל רבותינו הראשונים והאחרונים דכשאין חוט השערה נכנס לתוכה אין זה פגימה כלל, ובדיקה דשימשא ודמיא נכנס חוט השערה לתוכו כמבואר להדיא מדברי הרשב"א והר"ן הנ"ל. וכתב דאמנם האמת הוא דאם רק מרגישין בפגימה ודאי טריפה, דמי ימר שאין חוט השערה נכנס לתוכה, דהבדיקה קשה בזה, אבל אם שו"ב מומחה וירא אלקים יאמר על בירור שאין חוט השערה נכנס לתוכה ודאי דהשחיטה כשירה בלי פקפוק:

ומכל מקום דוקא לאחר השחיטה יש לנהוג כנ"ל, אבל קודם השחיטה, לא מביעיא איזה חשש פגימה אף קלה שבקלות ואף שאין חוט השערה נכנס לתוכה, אלא אפילו אם אינו חלק כראוי החיוב חל על השוחט לתקנו עד שיהיה חלק מאד, ואם אינו עושה כן הרי הוא מעיד על עצמו או שאינו אומן כראוי או שאין בו יראת ה', דבזמנינו כל שוחט ביכולתו להעמיד שיהיה הסכין חד וחלק, דהיום הסכינים טובים יותר מבעבר, ולכן אם אינו עושה כן ראוי להעבירו או עכ"פ לקונסו.

כשבא לבדוק הסכין יראה שיהא נקי מכל צדדיו, וביחוד על חודו, דאם יהיה שם איזה לכלוך יכול להיות שיש שם פגימה והלכלוך סותמה [ש"ך סק"ד] והמנהג

שום חשש בזה, וגם לכתחלה כשעשה מעשה ושחט בו יש להכשיר [תב"ש]. אמנם ראוי לגעור בו:

וכן סכין שפיו חלק רק אינו חד הואיל ואין בה פגם שוחטין בו ואפילו שהאריך זמן מרובה בשחיטתו כשירה, וכן אמרו לקמן [ל"ב ע"א], השוחט בסכין רעה, אפילו הוליד והביא כל היום שחיטתו כשרה, כיון דכל הזמן הוא מוליד ומביא ולא הפסיק בשחיטתו, ויבואר אי"ה לקמן.

סכין שהוא עולה ויורד כנחש דשדרתו עקומה וכשמגביה ראשו וזנבו יש ביניהם כמו גומא הואיל ואין בו פגם שוחטין בו לכתחלה ודעת הב"ח דדווקא חד עולה ויורד ולא שנים, והש"ך והט"ז חלקו עליו דמה לי חד ומה לי תרי. ובזמנינו אין שוחטין בו אלא בשעת הדחק, אמנם דעת התבואות שור שאין לחוש לזה כלל, שאין לחומרא זו שום טעם, אמנם בזמנינו לא תראה שום סכין שחיטה כזה כמובן, ואין בזה נפקא מינה רק בשעת הדחק גדולה שב"ה כיום אינה מצויה.

דף י"ח ע"א

וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בה צפורן. מיתיבי כמה פגימת המזבח רבי שמעון בן יוחאי אומר טפח, ר"א בן יעקב אומר כזית לא קשיא הא בסידא, הא באבנא.

וכתב הריטב"א, הא בסידא הא באבנא. פירוש באבנא כחגירת צפורן ובסידא כזית או טפח, וטעמא דמילתא פירשו בתוספות משום דבאבנים כתיב בהדיא אבנים שלמות תבנה, ואף שגם בסידא כתיב וזבחת עליו את עולותיך ודרשינן וכי עליו אתה זובח אלא כשהוא שלם, וההיא לסידא איצטריך, ויש לומר דמכל מקום לא כתיב ביה שלם בהדיא כדכתיב הכא, ועוד סברא הוא כי האבן הוא מתחילתו שלם ראוי להקפיד יותר מן הסיד שחוא מקובץ מדברים נפרדים וטבעו להפריד כל דהו כשמתביש, ואם אדם מקפיד בו הרבה לא תמצא מעולם מזבח כשר, ולהכי לא כתיב בהדיא, ויש שפירשו בתוספות דאף קרא דזבחת עליו לאבנים, ואם תאמר תרי קראי למה לי, חד לתחלת בניינו כדכתיב בהדיא תבנה, וחד לשנפגם אחר כן כדכתיב וזבחת עליו שיהא שלם בשעת זביחה כבתחילה, ולפי זה צריך לומר דשיעורא דסידא גמרא גמירי ליה, או שמסרו הכתוב לחכמים, או שאינו אלא מדרבנן.

וברמב"ם [הלכות בית הבחירה פרק א' הלכה י"ד]. כל אבן שנפגמה כדי שתחגור בה הציפורן כסכין של שחיטה הרי זו פסולה לכבש ולמזבח, שנאמר אבנים שלמות תבנה את מזבח ה', ומהיכן היו מביאין אבני מזבח, מן בתולת הקרקע, חופרין עד שמגיעין למקום הניכר שאינו מקום עבודה ובנין ומוציאין ממנו האבנים, או מן הים הגדול ובנין מהן, וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות היו.

הפשוט אצל כל השוחטים שמנקים תמיד סכיניהם אפילו שלא בעת השחיטה, ומנהג יפה הוא, ויבדוק אבישרא ואטופרא ואתלתא רוחתא, דהיינו שמוליכה ומביאה על בשר אצבעו ואחר כך מוליכה ומביאה על צפרנו משלש רוחותיה שהם פיה ושני צדדיה כדי שלא יהא בה פגם כלל, ולפי מנהגנו מוליד האצבע והצפורן על הסכין, ויבדוק לאט ובכוונת הלב שלא יפנה לבו לדברים אחרים, והרבה צריך ישוב ודעת ויראת שמים לבדיקת הסכין, הלא תראה כי יבדוק אדם פעמים ושלש ולא ירגיש בפגימה דקה ואחר כך ימצאנה כי הכין לבו באחרונה, ובחינת חוש המישוש הוא כפי כוונת הלב, וצריך לשנות הצפורן אחר קצת הבדיקה שמא נפגם הצפורן בחודה של סכין ואולי יש פגימות בצדדיה שלא ירגיש בה לפי שעוברת בתוך פגימת הצפורן, ולא יבדוק שני צדדי הסכין ביחד אלא כל אחד בפ"ע, ואין קפידיא באיזה צפורן לבדוק:

וכתב ערוך השלחן, ודע שבזמנינו אינם יודעים כמעט מבדיקת בישרא, ואנו בודקין רק אטופרא, וכשאנו רוצים לבדוק בבשר האצבע רחוק מאד מלהרגיש בפגימה קלה כידוע לרוב שוחטי זמנינו ומפירוש רש"י [ד"ה בישרא] מבואר דעל הבשר יותר נוחה להרגיש מהרגשת הצפורן, ואצלנו הוא ההיפך ממש, שעל הצפורן אנו מרגישים בפגימה דקה מן הדקה ועל הבשר ההרגשה רחוקה מאד. וכתב ערוך השלחן דנ"ל הטעם לזה, דבזמן התלמוד לא היו הסכינים מלוטשים הרבה ולא היה החוד דק וחד כמו הסכינים שלנו, ולכן היה ביכולת להרגיש בבשר, משא"כ עתה שהחוד דק וחד מאד יחתוך הבשר מיד והוא רחוק ההרגשה, ובבדיקת הצפורן שלנו אנו מרגישים גם אם אינו חלק כראוי.

ובאמת בזמן המגיד הגדול ממעזריטש היתה מחלוקת גדולה בין חכמי ישראל בדבר העמדת הסכין שאלו היו מעמידים את חוד הסכין דק וחד למאד ואלו היו מעמידים עב קצת וחלק למאד ולא היה חד הרבה, והמגיד הגדול הכניס המנהג לעשות סכין חד, ויש שהיו פורשים מאכילת בשר לפי העמדת צד שכנגדם, ובאמת מדינא אין לפסול לא העמדת אלו ולא העמדת אלו ושניהם דברי אלהים חיים המה כאשר נצטוינו מפי משה רבינו עליו השלום מפי הגבורה, אבל עכשיו נתקבל המנהג הנ"ל שכל הסכינים חדים וחלקים.

ועוד אמרו דמיא לסאסאה כשר אפילו לכתחלה, ופירושו שאין בו שום פגימה אך שאינו חלק והוא חד מאד, ומגעתו כמגע ראש השבולת שהוא מסתבך באצבע [כי הוא מחוספס], הואיל ואין בו פגם שוחטין בו לכתחלה. וכתב הרמ"א [סעיף ו'] דאין אנו נוהגים לשחוט בו לפי שאין אנו בקיאים בדבר. עכ"ל. דבאמת אם נתיר דבר זה יבואו לומר על פגימות קלות שזוהו ג"כ דמי לסאסאה, ולכן יש להזהיר לשוחטים שכל שלא יהיה הסכין חלק לא ישחטו בו, אבל אחר השחיטה אם נמצא דמי לסאסאה ודאי דאין

ולקמן [פרק ב' הלכה י"ח] מזבח שנפגם מבניינו אם נפגם מבניינו טפח פסול פחות מטפח כשר והוא שלא יהיה בנשאר אבן פגומה.

אמר רב הונא האי טבחא דלא סר סכינא קמי חכם משמתינן ליה, ורבא אמר מעברינן ליה. ולעיל [י"ז ע"ב] אמרו לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם.

דהיינו דמדינא דגמרא חייב כל טבח להראות סכינו לחכם העיר קודם כל שחיטה ושחיטה, ואסמכוה אקרא [י"ז ע"ב] והחמירו בזה הרבה עד שאמרו שאם לא הראה סכינו לחכם אף שנמצא הסכין יפה מנדין אותו ואם לא נמצא יפה גם מעברינן אותו שלא יהיה טבח עוד, ובנמצאת יפה יכול החכם למחול על כבודו.

ומה שאמרו האי טבחא, כתב הריטב"א דדוקא נקט טבחא דקביעי מה שאין כן באיש השוחט לביתו.

ומה שאמרו שמעבירים אותו כשלא נמצאת סכינו יפה, כתב הריטב"א דלא מדובר באותו סכין ששחט בה, דאם כן מדינא הוי נבלה אם נמצאת פגומה, אלא הכונה שלא נמצאת אחרי כן, ולהכי קנסינן אף כל מה ששחט אפילו בסכין יפה, ויש עוד לפרש שלא אמרו שנמצאת שאינה יפה, אלא שלא נמצאת יפה כגון שאבדה או שנעלמה ולא באה לפנינו.

וכתבו הטור והש"ע [סעיף י"ז] דהאידינא נהגו החכמים למחול על כבודם, כי הם בעצמם ממנים אנשים ידועים באומנותם וביראת ה' על השחיטה והבדיקה, ולהם מחלו כבודם כי הם זהירים וזריזים הרבה ונתמנו ע"פ חכם העיר. ולכן שוחט שאינו ממונה מן רב דמתא, אפילו היה שוחט בעיר אחרת, אסור לו לשחוט בתוך העיר ובסביבותיה שלא ברצון החכם מהעיר, ואם שוחט בלא רשותו אסורים לאכול משחיטתו ומעיד על עצמו שהוא אינו ירא אלהים ואינו מקפיד על השחיטה, וכתב ערוך השלחן דאין זה מפני החומרא, אלא מעיקר הדין כן הוא, דכיון דמדינא דגמרא צריך להראות לחכם בכל שחיטה ושחיטה, אלא שהחכמים מחלו על כבודם, ממילא דפעם הראשון כשבא לשחוט בעירו של החכם וסביבותיה ודאי דאינו מוחל על כבודו, ואינו רשאי למחול כדי שלא תהיה השחיטה הפקר, ולכן מעיקר הדין כל שוחט שהחכם אינו רוצה שישחוט שם שחיטתו אסורה מדינא, ויש יכולת ביד החכם להעביר שוחט אם רואה שאינו נוהג כשורה אף כששחט מכבר בעיר הזאת שנתמנה מפי החכם, וק"ו בן בנו של ק"ו ששוחט שעדיין לא נתמנה עד עתה במקום הזה ושוחט שלא ברצון הרב דמתא ששחיטתו אסורה וראוי לעונש, וכל המחזיק בידי שוחט כזה נגד רצון הרב דמתא עתיד ליתן את הדין וכאילו אוכלים טריפות, ועוונם קשה מאד, ותהי עוונותם על עצמותם והשומע תבא עליו ברכה. ע"כ מערוך השלחן. אמנם היום בערים הגדולות

שיש שם הרבה קהילות והרבה בתי דינים לא שייד דין זה, רק כל אחד כלפי קהילתו ורביתיו.

אמר להו לייעיינו רבה במלתיה, דתלו ביה טפלי; בדקה רב אשי לסכיניה ונמצאת יפה, ואכשריה.

כתב הריטב"א בשם הרא"ה כי החמיר בדינו שנדמה לו שעשה דרך מרד, ולפיכך כשראה שתולין בו טפלי רצה להחזירו, שאילו נתחייב להעביר מן הדין כגון שנמצאת סכינו שאינו יפה אין מרחמין בדין.

דף י"ח ע"ב

איכלע מר זוטרא לאתרין ודר שייר בחיטי כשרה. [י"ט ע"א] והלכתא משיפוי כובע ולמטה כשרה, והיינו דשייר בחיטי.

בסוגיות אלו ראוי לכל אחד לעיין באיורים המצויינים שבמהדורת שוטנשטיין, כדי להבין את המדובר, וכאן נביא את עיקרי הדברים המבוארים בענין יסודי זה.

[יורה דעה סימן כ'] מקום השחיטה בצואר בקנה הוא משיפוי כובע ולמטה, והיינו דשייר בחיטי, וביאור הדברים, דהקנה עשויה טבעות טבעות, וכל הטבעות אין מקיפין את כולו דרצועות בשר מהלכות לארכו של קנה שמחברים ראשי הטבעות, לבד הטבעת העליונה שהיא מקפת את כל הקנה, ועל זו הטבעת יש שם בשר, ופי הבשר עשוי כחטים, ועל אותם חטים כיסוי שדומה לעלה הדם ועליה עצם אחד כטבעת גדולה, ומכסה סביב זה הבשר כמו כובע, ובאמצע זה העצם יש שיפוי אחת מגוף העצם ונקרא שיפוי כובע, ואמרו חכמים דמשיפוי כובע ולמטה שחיטתו כשרה, שהוא כמו אצבע למעלה מטבעת הגדולה [ב"י בשם הכלבן], והיינו דשייר בחיטי, שהניח מהם מקצת לצד הראש ומקצת לצד הקנה, ואם לא שייר מהם כלום אלא שחט למעלה מהחטים זהו הגרמה שהיא מחמשה הלכות שחיטה, ויבואר עוד לקמן.

וכתבו הפוסקים דאף על פי שמעיקר הדין כן הוא, מ"מ ידקדק השוחט שלא לשחוט למעלה מטבעת הגדולה, מפני שיש מקצת מהראשונים [הג"א פ"ק בשם ראב"ה ור"ש ומרדכי פ"ג בשם ר"ח] שסוברים שאם נגע משהו בהחטים פסולה, שכן לדעתם פירוש שייר בחיטי. ולכתחלה מהדרים לשחוט באמצע הצואר, ויש באחרונים [מהרש"ל] שכתבו שגם בדיעבד אין להכשיר למעלה מטבעת הגדולה מפני חשש תקלות וחומרא יתירא היא ובמקום הפסד מרובה יש להכשיר [ש"ך] שהרי רוב הפוסקים סוברים כן.

דף י"ט ע"א

שחט שלישי והגרים שלישי ושחט שלישי רב יהודה אמר רב כשרה. אתו שיילוה לרב הונא, אמר להו טרפה.

[יורה דעה סימן כ"ד] פסול הגרמה שהוא אחד מחמשת הלכות שחיטה הפוסלים את השחיטה, הוא כגון ששחט שלא במקום שחיטה שנתבארה לעיל, ולשון הגרמה שמכריע ידו לצאת חוץ ממקום הכשר שחיטה, וזהו הלכה למשה מסיני, וגם לקמן [כ"ז ע"א] יליפנן לה מקרא.

וזה"ל הרמב"ם [פ"ג הלכה י"ג], שחט רוב האחד או רוב השנים והשלים השחיטה בדרסה או בהגרמה ה"ז כשרה, שהרי נשחט השיעור כראוי. הגרים בתחלה שליש ושחט שני שלישים ה"ז כשרה. שחט שליש והגרים שליש וחזר ושחט שליש האחרון כשרה. הגרים שליש ושחט שליש וחזר והגרים שליש האחרון ה"ז פסולה. ואם דרס או החליד בין בשליש הראשון בין בשליש האמצעי ה"ז פסולה. עכ"ל. הנה שחילק בין פסול הגרמה לפסול דריסה או החלדה, והטעם שמקל בהגרמה יותר מבשאר דברים מפני שבהגרמה אינו מקום שחיטה כלל, והוי כחותך ביד או ברגל, ולא בעינן רק שרוב סימנים יהיו במקום שחיטה והמיעוט שהיה שלא במקום שחיטה אינו כלום בין מיעוט קמא בין מיעוט אמצעי, ואינו פוסל רק כששני שלישי היתה בהגרמה ושליש במקום שחיטה, דאינו נשחט רוב הסימן במקום השחיטה. אבל בדרסה והחלדה שהפסול נעשה במקום השחיטה פוסל במיעוט קמא ובאמצעי, ואינו כשר רק במיעוט האחרון שכבר נגמר הכשר שחיטה.

אמנם זו דעת הרמב"ם אבל נפלה בזה מחלוקת ראשונים גדולה להלכה, דהר"ן בשם בעל המאור והרמב"ן דפסקו כרב הונא לחומרא וכרב יהודה לחומרא, ומטריפי גם בשחט שליש והגרים שליש ושחט שליש, משום דכי נפקא חיותא בשחיטת הרוב היתה אז הגרמה, ולדידהו הוי ספק טריפה בין באופן זה ובין בהגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש, ולהרמב"ם בכה"ג ודאי טריפה, דפסק כרב יהודה, אבל בהגרים שליש ושחט שני שלישים מכשרי הר"ן והרמב"ן, והרשב"א פסק דגם בכה"ג טריפה כרב אסי בסוגיין, והטעם דכי נפקא חיותא ברוב בעינן שיהא הרוב נשחט כהוגן, והכא כשנגמרו שני שלישים הראשונים היה שליש הראשון בהגרמה, ואינו מכשיר אלא בשחט שני שלישים והגרים שליש.

ודעת רש"י להטריף גם בכה"ג כבכל פסולי שחיטה דפסולים גם במיעוט בתרא כמבואר לקמן [ל' ע"ב], ולרש"י הכלל הוא דכיון דלכתחלה צריך שחיטת כל הסימנים, אמרינן דכי אגמריה רחמנא למשה פסולי שחיטה הכי אגמריה, שלא תהא בכל הסימן אחד מהפסולים, ולכן אף על גב דהגרמה אינו במקום שחיטה כלל, כיון שנשנה ביחד עם כל הפסולים דינו כמותם לפסול אף במיעוט בתרא.

ולהלכה פסק המחבר [סעיף י"ב] כהרמב"ם אבל הרמ"א כתב דהמנהג להטריף גם בהגרמה בין במיעוט קמא בין

במיעוט בתרא בין בקנה בין בושט. עכ"ל. ואינו לדעתו מטעם מנהג בלבד, אלא מעיקר הדין, מפני שאנו תופסין דעת רש"י, ולכן אין להקל אפילו בהפסד מרובה:

דף י"ט ע"ב

השוחט מן הצדדין שחיטתו כשרה, המולק מן הצדדין מליקתו פסולה. השוחט מן העורף שחיטתו פסולה, המולק מן העורף - מליקתו כשירה. השוחט מן הצואר שחיטתו כשרה, המולק מן הצואר מליקתו פסולה; שכל העורף כשר למליקה, וכל הצואר כשר לשחיטה.

[יורה דעה סימן כ'] מבואר בגמרא שמה שאמרו השוחט מן הצדדין שחיטתו כשרה השוחט מן העורף שחיטתו פסולה, מיירי בלא החזיר הסימנים אחורי העורף, דאילו החזיר הסימנים שחיטתו כשרה כיון שהסימנים נשחטו קודם המפרקת מה לי אם שחטן בצואר או בעורף, ולפ"ז בשוחט מן הצדדין כשר גם בלא החזיר הסימנים לצדדין של הצואר, והטעם דאע"ג דשוחט מן הצד וחותר המפרקת עם חתיכת הסימנים, מ"מ שחיטת הסימנים קודמת לחתיכת כל המפרקת, ואפילו טריפה אינה עד שיחתוך כל הסימנים [רשב"א בתה"ב]:

וכתב רש"י [ד"ה שחיטתו] דגם לכתחלה מותר לו לשחוט מן הצדדין, וכ"כ הרשב"א הנ"ל, והא דקתני השוחט דמשמע בדיעבד דווקא, משום דתני במליקה דגם בדיעבד פסול לכן תני גם בשחיטה לשון דיעבד, אבל ה"ה דאף לכתחלה. אבל בתוספות [ד"ה השוחט] כתבו, השוחט מן הצדדים מצינו למימר דווקא דיעבד ואפילו החזיר סימנים גזירה אטו לא החזיר ורש"י לא פירש כן. עכ"ל. ובדעתם נחלקו האחרונים דהב"י והש"ך [פ"ה] סבירא להו דבלא החזיר גם בדיעבד פסול והמהרש"א והב"ח סבירא להו דמודים דבדיעבד כשר.

והרמב"ם כתב [פ"א הלכה ט'], וצריך השוחט שישחוט באמצע הצואר, ואם שחט מן הצדדין שחיטתו כשרה. דס"ל דבלא החזיר אסור לכתחלה ומותר בדיעבד, ובהחזיר יכול להיות דמותר גם לכתחלה.

ורבינו המחבר [סעיף ג'] כתב, צריך השוחט שישחוט באמצע הצואר, ואם שחט מן הצדדין שחיטתו כשרה והוא שהחזיר הסימנים וידע שחתכם קודם שחתך המפרקת, כי הסימנים הם רכין ונדחין מן הסכין, וה"ה לשוחט מן העורף. וכן כתב גם בב"י, ובמה שהצריך חזרת סימנים ולידע שחתכם קודם דבריו תמוהין, דכשהחזיר למה לו לידע, הרי מסתמא כן הוא, וכבר השיגוהו בזה כל גדולי האחרונים.

והטור כתב, לכתחלה שוחטין נגד הגרון, שחט מן הצדדין שחיטתו כשרה ובלבד שידע שחתך הסימנים קודם שחתך המפרקת, כי הסימנים רכים ונדחים מפני

והריטב"א [באן] כתב, ובכאן חזר רש"י ז"ל והודה דעיקור סימנים הוא שנעקרו הסימנים ממקומם, ואף על גב דלעיל כתב דעיקור סימנים כגון שפסק את הגרגרת, נראה שרבינו סובר דתרי עיקור סימנים הן, שפסק את הגרגרת בשעת שחיטה או שנעקרו הסימנים קודם גמר שחיטה.

דף כ"א ע"א

כיצד מולקין חטאת העוף חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר עד שמגיע לזושת או לקנה, הגיע לזושת או לקנה, חותך סימן אחד או רובו ורוב בשר עמו, ובעולה שנים או רוב שנים.

וברמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק ו' הלכה כ"ג], כיצד מולקין, קוצץ ויורד בצפורן ממול עורף, אם רצה להוליך ולהביא מוליך ומביא, ואם רצה להיות דורס ויורד בצפורן דורס, ואם נעקרו הסימנים אינו חושש, וחותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר, שאם חתך רוב בשר הרי זו כמתה קודם שיגיע לסימנים, וצריך לחתוך שני הסימנים בעולה כשהוא יורד, והמולק בסכין או מן הצדדין אינה מליקה אלא כמי שחנק או נחר, וכל העורף כשר למליקה. ע"כ.

ומכל הפסולים השייכים בשחיטה לא מנה הרמב"ם פסול שהיה, משמע דפוסל אף במליקה, והרשב"א [לעיל כ' ע"א] כתב בתוך דבריו, והא דאיפשיטא ליה טפי בשחיטה מבמליקה משום דשאר הלכות שחיטה אינן נוהגות במליקה דהיינו שהייה דרסה חלדה שפוסלין בשחיטה ואינן פוסלין במליקה, וטעמא דהגרימה שפסולה אפילו במליקה משום דמול ערפו אמר רחמנא, וקמ"ל שמואל דכי היכי דבשחיטה התחלת מקום שאינו ראוי פסול אף על גב דעביד לבסוף רובא בשחיטה הכי נמי במליקה דפסול. ע"כ. הרי דסבירא ליה דאין פסול שהיה במליקה. והר"ן כתב בשם הרא"ה ז"ל, ומיהו שהייה ודאי פסולה במליקה אלא דלא אצטריך ליה לאשמועינן, דכיון דמלק חציו של סימן ואיטרפא לה ושהה אח"כ, כיון שהשהייה מחלקת, כי קא מלק טרפה קא מלק, והרי הוא כאילו נטרפה מעיקרא.

דף כ"ב ע"ב

תני יעקב קרחה מאימתי בני יונה כשרים משיעלעו. הוא תני לה, והוא אמר לה אפרוחיו יעלעו דם. אימת אמר אביי מכי שמיט גדפא מיניה ואתי דמא.

ודעת התוספות [מנחות כ"ה ע"א ד"ה ואימא] דעופות כשרים קודם שמונה ימים, שהרי מכשיר בעופות משיעלעו, אף שאינם בני שמונה ימים. ורש"י כתב כאן, דביום שנולדים מאוסים הם, והשאלה היא ממתי כשרים, חזינן שאינו דין מחוסר זמן. אמנם הרמב"ם כתב [הלכות איסורי המזבח פרק

הסכין אם לא שידע בוודאי. עכ"ל. ומיירי בלא החזיר, דאם החזיר א"צ לידע, וכדברי הטור כתב הרא"ש, וחולקים על הרשב"א דס"ל דגם מן הסתם נשחטים הסימנים קודם, וכן הוא דעת רש"י, וגם מהתוספות נראה כן. וכתב ערוך השלחן דלדינא כיון שהרא"ש והטור והש"ע פסקו כן אין לזוז מדבריהם, ולכן בשוחט מן הצדדים ולא החזיר הסימנים ולא ידע שנשחטו הסימנים קודם המפרקת אין להכשיר, אבל בהחזיר הסימנים א"צ ידיעה כלל דכן הכריעו כל גדולי האחרונים.

ואפילו בשוחט כנגד הצואר טוב לזיזה ולמשמש בסימנים ולתפושם קודם שחיטה כדי שיודמנו קודם בשר הצואר, וביונים נמצאים הסימנים בצדדים וצריך אימון ידים וזהירות גדולה, שאם לא ימשמש בהם ויזמינם לפניו קודם שחיטה קרוב הדבר מאד לפשוט ולחתוך המפרקת קודם הסימנים.

אמרי בני רבי חייא מצות מליקה, מחזיר סימנים לאחריו העורף ומולק. איכא דאמרי אף מחזיר, ואיכא דאמרי מחזיר דוקא.

מה שאמרו בני רבי חייא מחזיר סימנים לאחריו העורף, פירש רש"י, וחותך סימנים לבדן, איכא דאמרי אף מחזיר, דמצותו למלוק שדרה ומפרקת תחילה עד שמגיע לסימנים ואם החזיר את הסימנים ומלקן לבדן אף זו מצותה. ע"כ. דהיינו דלשיטת בני רבי חייא כשמחזיר הסימנים מולק הסימנים בלא שדרה ומפרקת, וכתב הריטב"א דכן עיקר, ואף שלא עושה בה מעשה מליקה, משום דעביד לה בצפרנו קרי ליה מליקה אף על פי שאין בו אלא חתיכת סימנים בלבד כמו בשחיטה.

דף כ' ע"א

למעוטי עיקור סימנים, והא תני רמי בר יחזקאל אין עיקור סימנים בעוף.

לעיל [ט' ע"א] אמרנו, ואלו הן הלכות שחיטה שהייה, דרסה, חלדה, הגרימה, ועיקור. ופירש שם רש"י, שחט הוושט ופסק הגרגרת הרי עיקור. והתוספות שם כתבו, פירש בקונטרס עיקור דתנן שחט את הוושט ופסק את הגרגרת, ותימה דאין זה שייך להלכות שחיטה, דזה פסול מפני שלא שחטו ולא דמי לשאר הלכות שחיטה. והביאו את בעל הלכות גדולות שפירש, עיקור, שנעקר הסימן ונשחט חוץ ממקומו. וגם עליו הקשה דמה ענין זה להלכות שחיטה והלא לא עשה כלום אלא שהסימן נשחט מאליו. וכתבו דיש לומר דאירי כשנשחט הסימן ואחר כך שחטו. ולדברי הלכות גדולות לאו טרפה היא אלא שכן הלכה למשה מסיני דאין שחיטה מועלת בסימן שמוט הנשחט חוץ למקום חיבורו בין בושט בין בקנה, ואפילו עוף שהכשרו בסימן אחד אם נשחט האחד אין שחיטה מועלת בשני.

ג' ה"ח], מצות עשה להקריב כל הקרבנות מיום השמיני והלאה, שנאמר והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה, וכל שבעת הימים נקרא מחוסר זמן ואע"פ שמחוסר זמן פסול אם עבר והקריבו אינו לוקה מפני שהוא לאו הבא מכלל עשה ולא נרצה הקרבן. משמע שהוא דין בכל הקרבנות, ולפי זה צריך להבין מה הוא שיעור זה של יעלעו דם. ובאמת כתב הרמב"ם [שם ה"ב], תורים קטנים

פסולין ובני יונה גדולים פסולין שנאמר מן התורים או מן בני היונה תחלת הציהוב בזה ובוזה פסול ועד מתי יהיו בני יונה כשרים כל זמן שעוקר כנף ומתמלא מקום עיקרו דם והתורים כשרים משיזהבו. דהיינו דהרמב"ם מפרש דשיעור הנ"ל אינו בתחילת הכשרם, אלא בסוף הכשרם, שכבר נחשבים לגדולים ונפסלים, אבל בתחילה שיעורם שמונה ימים ככל הקרבנות.